

לדלפט ובחזרה

שיחה עם אדריכל אורי כהן

למעלה: קצר במכונת קפה גרם במאי 2008 לשריפת הפקולטה לאדריכלות בדלפט – מסתבר ש'פאשלות' אינן המצאה הישראלית. **בעמוד השמאלי:** דלפט – מראה פסטוראלי של עיירה הולנדית שיכולה להרשות לעצמה גם מידה רבה של אקספרימנטליות.

במהלך המאה העשרים אדריכלים הולנדים נטלו תפקיד מפתח בהובלת האדריכלות המודרנית. די להזכיר את אלדו ואן אייק וג'ייקוב ברנד בקמה; חבר קבוצת Team10 הרמן הרצברגר; רם קולהאס שהפך לאחד האדריכלים המובילים כיום בעולם בזכות בנייניו האינטליגנטיים; וקבוצת MVRDV שבנייניה המתוחכמים הציבו את חבריה – וויני מאס, ג'ייקוב ואן ריי ונטלי דה וריס בקידמת הבמה העולמית.

ai

למרות, ואולי מפני שהמאפיין הבולט בעבודות של מרבית היוצרים האלה הוא חדשנות אוואנגרדית, בתי הספר שבהם למדו או לימדו זכו להכרה עולמית – בעיקר אלה הממוקמים באמסטרדם, רוטרדם, ודלפט. בהיותם משועבדים למסר האקספרימנטלי, התפתחו בהם אסכולות בעלות אופי פורמליסטי בולט – דבר שמעורר בהכרח שאלות לגבי מידת הפונקציונאליות של המבנה והרלוונטיות שלו למשתמש (ראה גם מאמר נוסף בהמשך).

אדריכל אורי כהן שב לישראל לאחר שהות של כ-20 שנה בהולנד, בהן עבד במשרדים של סטיון הול והרמן הרצברגר, השלים תואר שני באדריכלות ורכש ניסיון בהוראה בפקולטה לאדריכלות של אוניברסיטת דלפט. שני הבתים הראשונים שתכנן בארץ כבר הושלמו, והם נראים כמחפשים קשר למקום, אך מדגימים בדרכם שלהם ניסיון להשתחרר ממנו.

Above: Delft - pastoral view of a typical Dutch town that can afford a certain amount of experimentalism.

Right page: Electricity short circuit caused catastrophic damage to the Faculty of Architecture at Delft University. It would seem that architectural mishaps occur everywhere.

אתה בעד אנרכיה אקדמית?

אני בעד הצהרת כוונות ברורה. כשיש תוכנית לימודים סדורה היא מעניקה איזושהי רשת בטחון להתנסויות, וזה מאפשר לסטודנטים להתבטא בחופשיות.

אתה רומז שבדלפט הכל בסדר ובטכניון לא?

ממש לא. מאז שהגעתי לדלפט באמצע שנות השמונים, תוכנית הלימודים השתנתה שם מן היסוד ארבע פעמים, כולל מספר שנות הלימוד, שלא לדבר על כל מיני ניסיונות שעולים ויורדים מדי פעם. היתרון של דלפט הוא שלצד הבסיס המובנה של תרבות אדריכלית וידע מצטבר, הסטודנטים רוכשים מיומנות גבוהה בהרבה תרגילים קצרים שחושפים אותם למגוון רחב של נושאים.

ובטכניון?

בשנתיים האחרונות יצא לי להיות מעורב בדיונים על תוכנית הלימודים. הופתעתי לגלות שאחת המסקנות הייתה לצמצם את השנה המוקדשת לתכנון עירוני לסימסטר אחד בלבד. זה מעלה, לדעתי, שאלות לגבי הקשר בין המבנה והקונטקסט שבו הוא נתון.

מה יש לך נגד האדריכלות המקומית... הרי היא משקפת בדייקנות את חוסר המנוחה המאפיין אותנו, את קצב החיים המתעלל בנו, ואת חוסר הטעם המשווע שמרביתנו התחכנו עליו?

הכי מפריע לי לראות את המרפסות המדלגות וביניהן תריסים מוגפים. זה מצביע על סתירה בין האפשרויות שהאקלים הים-תיכוני מציע, וחוקי הבנייה שהדיירים נאלצים להתפשר איתם. הרי קשה להפריד כאן בין החיים בפנים ובחוץ במשך מרבית ימי השנה.

כאשר מצד אחד ארגוני הסביבה מנסים לקדם תחום שהם אינם מבינים בו, ומצד שני תוכנות המחשב מבלבלות את כולנו, מה בעצם ההבדל בין הטכניון לאוניברסיטה בדלפט, מלבד העובדה שאנחנו ממוקמים בנווה שאנן, והם - בעיירה פסטוראלית שיכולה להרשות לעצמה גם קצת שיגינות?

מההתרשמות שלי הן כתלמיד והן כמורה, בשני המוסדות האלה קיימת מידה מסוימת של אנרכיה בריאה. ההבדל הוא שבדלפט זה מובנה בתוכנית הלימודים, כמעט כמניפסט פוליטי - ובטכניון זה מושג נזיל ונמרח. יכול להיות שההולנדים יכולים להרשות לעצמם להשתגע יותר, אבל הם עדיין טוענים ש"אם תעשה את זה באופן הרגיל, זה בלאו הכי ייצא מספיק מטורף".

ההבדל הוא שהמסעדה היא של השף – תרצה תאכל, לא תרצה לא תאכל. באדריכלות נהוג לשאול את הלקוח מה הוא רוצה לאכול ואחר כך מנסים לבשל לו את האוכל הכי טעים... אתה לא חושב?

אין ספק שחינוי לדעת מיהו הקליינט ומהן הדרישות שלו. אבל אם היינו צריכים להיות מונעים רק על ידי מה שמעניין את הלקוחות שלנו, לא היה לנו קיום. לפעמים קליינטים לא מבדילים בין דרישות לפתרונות, וייתכן מאוד שהיסחפות אחר השיגיגות שלו היא בדיוק הסיבה לאיך שהאדריכלות שלנו נראית. אני מאמין שהתפקיד שלנו הוא לפתוח בפני הקליינט עולם שהוא כלל לא מודע לקיומו. ניתן להשוות את זה לפסיכואנליזה. אתה מנסה להבין מה באמת מניע את המטופל. כשהוא מבקש למשל אח בבית זה לאו דווקא בגלל שקר לו, אלא משום שהוא הבטיח את זה לאשתו שראתה אחד כזה ביז'ורנל'.

אותי לימדו שהאדריכלות היא חלק מהמציאות, גם כאשר לא אנחנו המצאנו אותה, אחרת איך היינו יכולים לסבול עבודות של אדריכלים אחרים...?

אני מאמין שהדברים עובדים כסיבה ומסובב, אבל צריך ליצור מומנטום. בהולנד, למשל, אתה יכול לקרוא כתבות עומק על אדריכלות בעיתונים יומיים, או לראות תכניות כאלה בטלוויזיה. זה בעצם הופך אותנו לא רק למתכננים אלא גם למחנכים. פשוט כי זה התחום שלנו ואין מי שיעשה את העבודה בשבילנו.

אין ספק שחינוך זה דבר חשוב, אבל אתה מדבר על חינוך מחדש. נסה להביא דוגמה של המצאה אדריכלית שהצליחה לשנות את המציאות בדומה לאינטרנט, למחשב או לפלאפון...

אני לא בטוח אם אדריכלות יכולה לייצר מציאות, אבל אני משוכנע שאדריכלות יכולה לשנות את חוויית המציאות. אם ניקח לדוגמה את מה שקרה ב"בילבאו" אחרי הקמת המוזיאון של גהרי – התופעה הזאת לא רק שינתה את חוויית העיר אלא גם הניעה בה את התיירות, את הכלכלה ואת החיים בכלל.

צורות יוצאות דופן ומוזיאונים לא יוצרים אדריכלות. תשעים אחוז מהמבנים מיועדים לאנשים פשוטים. אתה יכול לתאר לעצמך רחוב שבו כל הבתים הם גהריל'ך? איפה תשחק ג'ולות?

שכחתי את הג'ולות... אבל אדריכלות היא גם תרבות, וכדי לייצר תרבות צריך כל הזמן לדחוק את גבול האפשרי רחוק ככל שניתן.

ai

איורים בהמשך

אחת התופעות שאני נתקל בהן כמעט בכל בית ספר לאדריכלות שאני מגיע אליו, היא שהתלמידים לא ממש מבינים בשביל מה דרוש מחקר לפני שנכנסים לתכנון הפרויקט. במרבית המקרים הם נמנעים מליישם את הממצאים והמסקנות שהם בעצמם מגיעים אליהם. איך אתה כמנחה מסביר לסטודנטים למה מיועדת החקירה המקדימה?

חקירה היא מצב תודעתי. זה לא משחק מקדים או מס שפתיים כדי להוכיח שעשינו משהו לפני שהתחלנו לתכנן. הדבר החשוב ביותר שצריך ללמד את הסטודנט הוא ששלב המחקר נמשך עד שהתכנון נגמר. וזה כולל לא רק את בעיית התכנון הספציפית, אלא גם את היכולת להסתכל מעבר לפרוגרמה ולשייך אותה לטיפולוגיה הרלוונטית.

אתה מדבר על טיפולוגיה כאשר מרבית הסטודנטים אינם טורחים אפילו לבקר במבנים דומים שמישהו אחר שבר עליהם את הראש. הכל אצלם מתוכנן אינטואיטיבית ללא שום הבנה אמיתית של הנושא, שזו בעיני מטרת החקירה.

הבעיה היא שלא מעט סטודנטים – בדרך כלל, דווקא המוכשרים שבהם – מצליחים לשייט לאורך כל שנות הלימודים על גלי הכישרון שאותו הם מביאים מהבית. אצלם, תהליך התכנון זה מין 'אברא קדברא' מלווה באמירות מיסטיות ומצגות מחשב מרשימות, שאין מאחוריהן שום יכולת מקצועית.

מה אתה למדת בשיעור הראשון בשנה א' בבית הספר לאדריכלות בדלפט?

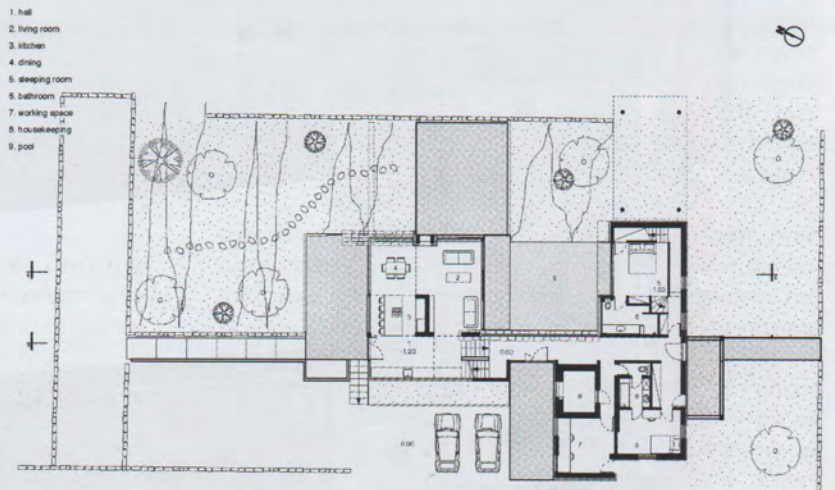
...אף פעם אל תיתן לקליינט שלך את מה שמעניין אותו, אלא את מה שהוא עדיין לא חולם שמעניין אותו. אני לא בטוח שזה היה בשיעור הראשון, אבל עובדה היא שזה מה שנחקק ביז'ורנל.

כלומר – ככל שהקליינט קטן יותר האדריכל גדול יותר... גם אם הלקוח נשאר בלתי מרוצה?

אני לא חושב שהביטוי 'מרוצה' מתאים לתאר את מה שאנחנו עושים. תפקיד האדריכל הוא לקרוא את הלקוח בדרך שהוא טרם קרא את עצמו. כלומר, לתווך בין מה שהוא, לבין מה שהוא יכול להיות, באמצעות חלל וצורה. זה אולי יישמע יהיר, אבל כשהולכים למסעדה לא אומרים לשף איך לבשל!

מבנים מתוחכמים שהביאו לקבוצת MVRDV שם עולמי בעמוד זה: בית דירות "ווזקו", אמסטרדם – עקיפת החוק ההולנדי האוסר לבנות דירות שפונות לחזית הצפונית בלבד. בעמוד השמאלי: בית דירות "אדיפיציו מירדור", מדריד. היפוך של הבלוק המסורתי ליצירת "חצר פנימית" אנכית.

Ground floor 1:200

בית פרטי, יסוד המעלה - שימור מבנה קיים ותוספת חדשה
 המבנה החדש הממוקם במרכז החלקה מרחף כקופסה מעל מערך של קירות אבן אופייניים ליישוב מהמאה ה-19. בתוך כך, פרוזדור הכניסה הוארך כדי ליצור ציר מחבר בין כל חלקי הקומפלקס.
אדריכל: אורי כהן, בהשתתפות שחר בוטקין

צילומים: דוד עדיקא

Private house, Yesod Hama'ala - conservation and addition

The new structure hovers like a box above a system of stone walls typical of the 19th century settlement. The entrance corridor was extended to become a connecting axis along which are arranged all the spaces of the complex.

Architect: Uri Cohen, with the participation of Shahar Botkin

